

Doris

Nr 25 2014

FRÅN HARRY MARTINSON-SÄLLSKAPET

Sven Edvin Salje

* 15 februari 1914 † 3 augusti 1998

*Fornstugan vid Författarmuseet i Jämsbög
Sven Edvin Salje - Porträtthuvud av Mattias Olsson, Jämsbög*

Det är i år 100 år sedan Sven Edvin Salje föddes och Saljesällskapet celebrerar detta med en rad arrangemang. Vi i Harry Martinson-sällskapet sällar oss till gratulanterna och arrangerar den 12 oktober Nebbeboda akademi IV som en hyllning till den suveräne romanförfattaren från Jämsbög. Rune Liljenrud har i en rikt illustrerad blogg (<http://harrymartinsonitiden.blogspot.se/2014/02/sven-edvin-salje-100-arden-15-februari.html>) hyllat Salje. Vi publicerar här några korta avsnitt ur bloggen:

Sven Edvin Salje och Harry Martinson hade gemensam ”rotjord och ursprungsbotten” i Jämsbög och detta vittnar båda om; Harry Martinson i ett brev till Salje den 25 januari 1937 och Sven Edvin Salje som skriver om Harry Edmund i *Hantverkaregatan* 1980:

Omslagsbilden

Här i Nyteboda vid Immelns strand föddes Harry Martinson den 6 maj för 110 år sedan.

Fem och ett halvt år senare flyttade familjen till Gylsboda, där fadern avled i TBC och modern avreste till USA via Göteborg. Under vår årshögtid kommer vi att besöka Nyteboda och lyssna till Eva Svensson som berättar om Harrys mamma Betty och hennes öden i USA.

(Foto: Eva Svensson)

I kanten av den långa ekbron över bäcken satt ofta under heta sommandagar en storvuxen pojke med dinglande ben och fötter ned över vattnet, som alltid och tidlöst var på väg mot större vattendrag och öppna hav. Pojken täljde barkbåtar. Skolpojken hette Harry Edmund och kallades allmänt för Lillhjonet. Han var intagen som sockenbarn på ålderdomshemmet. Han hade varken far eller mor. Jo, mor i Amerika. Plötsligt kunde någon som på vägen slängde sig fram meter för meter på kryckor stanna till och hojta: - Harry, nu är det snart kvällsmat, gack nu med hem!

Ja, där satt Harry, som sedan skulle bli en av de aderton, nobelpristagare i litteratur.

Karl-Fredrik Björn skriver i sin Salje-biografi *Sjung dig själv en sång*:

”Harry Martinson kom från Saljes hemsocken; man kan tryggt utgå från att Sven Edvin Salje lusläste *Nässlorna blomma*, där han t.o.m. kunde peka ut gårdarna från vilka sockenbarnet Harry rymde. Harry Martinsons tidiga böcker – som Salje köpte och läste vart efter de kom ut – kan ha gett näring åt hans skrivande i ungdomen, även om inget annat påverkat honom än att Martinson kom från Jämshög och skrev om detta.”

Sven Edvin Salje och Harry Martinson lämnade sina böcker som gåvor till varandra. I ett brev i november 1942 till Käre Sven! ger Harry Martinson Salje ett varmt erkännande:

Jag vill nu med detta brev tacka Dig: först och främst för boken, som jag läst tre gånger. Det visade sig att den stod ut med en sådan granskning, och det är mer än vad man brukar kunna säga om de flesta böcker. I stilistiskt och måleriskt avseende är Du förundransvärt avancerad redan, och även i det psykologiska är Du på väg framåt. Kort sagt, jag är glad över och imponerad av vad Du redan med Din andra bok förmår som författare. Alldeles särskilt glad är jag över att Du odlar detaljen vilket gör att de scener Du bygger upp nyanseras i ens medvetande och stå fram som mättade och fylliga. Där finns iakttagelser över blommor, djur, stenar etc. Sådant skapar levande omgivning kring de agerande och kommer dem att framträda plastiskt.

Harry Martinson-samlingarna

I samband med invigningen år 1975 av Harry Martinson-samlingarna på Hembygdsgården i Jämshög uttalade Harry Martinson sin stora tacksamhet och varma uppskattning av Salje. Så här föll hans ord när han vände sig till sin ”kollega Sven Edvin Salje, som i själva verket är den, som är initiativtagaren till allt sådant. För han har varit den första i Jämshögstrakten, som har på allvar samlat, och han har gjort det med den lidelse och allvar och verklig vetenskaplig inriktning på, att det ska vara autentiskt och att det ska finnas belägg för vad man finner och vad man ställer fram och vad man säger om det framställda. Nu tackar jag dig så hjärtligt för din insats här, som är ovärderlig.”

Sven Edvin Salje har som författare ”en absolut egen ton”

Sven Edvin Salje får i en radiointervju frågor om litterär påverkan från andra författare. Salje hade ju träffat Vilhelm Moberg och finns det då något som Vilhelm Moberg lärt honom? På detta svarar Salje att ”vi försöker nog att inte härma varandra utan vi försöker istället att undvika att komma så nära någon annan. Man skall ha en egen ton om man skall bli författare, en absolut egen ton, så att man skall kunna säga att det är Vilhelm Moberg och det är Pär Lagerkvist. Det är mycket noga och där är man känslig på förlagen”.

Sven Edvin Salje och Harry Martinson högtade båda **Gustav Heden-vind-Eriksson** som proletärförfattare, en realist och erfarenhetsdiktare. Här ett Hedenvind-citat, som kanske tolkar något av Sven Edvin Saljes mycket omfattande historiska diktning: *Att se tillbaka på sin historia är som att ro: färdriktningen är framåt, men blicken riktar man bakåt, och synfältet vidgas hela tiden.*

Vad skall man helst börja med att läsa av Salje? Detta är en inte så ovanlig fråga ifrån nyväckta intressenter. Svaren kan givetvis variera, men kanske ändå detta...

- *Hantverkaregatan* - Saljes uppväxtmiljö
- *Genom Lindens krona* - Livsvillkoren förändras
- *Lövängsserien* - Storartad människoskildring
- *Brev till Livet* - Minnen

Att så läsa Sven Edvin Salje, det är - som Harry Martinson uttrycker det i en dikt i *Ur de tusen dikternas bok*:

Att resa med sin tanke i tid och rum,
det är att låna sig en vingbredd
utspänd över åren.

Text och foto: Rune Liljenrud

Apropå litteraturkritik

I en artikel i Svenska Dagbladet den 3 augusti 2013 citerar Kaj Schueler författaren Gunnar Harding och skriver bl a så här:

Gunnar Harding ger i sina memoarer ”Mitt poetiska liv” exempel: ”För den marxistiska kritiken, som hade ett sådant uppsving under 70-talet, kände jag mig främmande. Förstämde hade jag noterat hur poeter som Harry Martinson, Sven Alfons, Werner Aspenström och Tomas Tranströmer utsatts för hårdhänta ideologiska angrepp från poeter som i nutidens ögon knappast når upp till deras nivå.” Ett nordiskt författarmöte på Biskops Arnö förvandlades som han skriver ”till en närmast inkvisitorisk process där den ene efter den andra av oss poeter ställdes till svars inför en ideologisk domstol”.

Harry Martinson och etiken

För en tid sedan hade jag nöjet att stöta ihop med Göran Bexell, före detta rektor för Lunds universitet och Harry Martinsonkännare, på universitetsbibliotekets kafeteria, som sig bör. Vi talade inledningsvis om universitetets byråkratisering och om den fria forskningens utarmning till fördel för den kortsiktigt förutsägbara uppdragsvarianten, innan vi kom in på viktigare ting, som frihet, liv och litteratur. Detta ledde oss i sin tur in på det föredrag, "Harry Martinson och etiken", som Göran hade hållit vid sällskapets årsmöte och som senare publicerades i Doris i bearbetad form. När jag kunde berätta att jag hade läst artikeln med behållning undrade Göran, forskarexemplariskt, om jag kunde tänka mig att bjuda honom litet kritiskt motstånd.

Det ville jag gärna och läste därför om artikeln mer noggrant. Så mycket detaljerad kritik av Görans tolkningar och slutsatser har jag emellertid inte att komma med, annat än – vilket förstås inte är betydelselöst – att Göran till övervägande del utgår ifrån Martinsons lyrik och hans brev, men lämnar romanprosan och reseskildringarna därhän.

En första fråga som man bör ställa sig blir därför, så att säga, vilken Martinson det är vi talar om när vi reflekterar över "Martinsons" förhållande till etiken. Är det författaren Martinson, så som han framträder i samtliga sina texter, oberoende av genre? Eller är det den Martinson som man kan utläsa, med försiktighet, i de dikter och verk som han själv lät publicera under sin livstid? Eller är det hela människan Martinson, inklusive hans privata liv som fader, make och son? Både för Göran och mig själv är det ganska självklart att det sistnämnda måste besvaras med ett nej; förutom att det vore respektlöst, och därmed oetiskt, att gräva i Martinsons privatliv, så är det författarens etiska vision och budskap som förtjänar uppmärksamhet. Det är trots allt dem som han har valt att meddela till sina läsare och som vi har fått förmånen att ta del av.

Det slog mig också vid läsningen av Görans artikel att det nog finns anledning att fundera över vad som rätteligen ska räknas till etiken, i synnerhet så som den kommer till uttryck i litterära verk.

Inom filosofin finner man sålunda sinsemellan olika uppfattningar om hur man ska avgränsa etik och dess praktiska tillämpning, moralen. En sak tycks åtminstone mig... ganska... klar, nämligen att etik och moral bara

Björn Larsson, professor i franska, översättare och författare, kommenterar här den artikel som Göran Bexell, tidigare rektor vid Lunds universitet, skrev i Doris nr 22. De båda lundaprofessorerna har lovat fortsätta denna intressanta diskussion om Martinson och etiken i kommande nummer av Doris.

har mening i relationer människor emellan. De flesta människor – det finns tyvärr amoraliska dito – besitter visserligen som individer en inre etisk kodex, även om den av andra kan uppfattas som oetisk och omoralisk, men denna individuella etik är varken medfödd, det vill säga genetisk, eller privat och subjektiv. Även om man på vissa punkter kan argumentera för att vissa etiska principer har ett biologiskt substrat, till exempel när det gäller det förbudet mot incest, så är etik och moral ett kulturellt och mellanmänniskligt fenomen. I en rimlig tolkning skulle man till och med kunna hävda att etikens själva grundval är att utgöra ett korrektiv mot det djuriska, det vill säga det biologiska, i människan (inget ont om djur för övrigt!). När vi ställer upp moraliska normer och använder dem för att bedöma människors handlingar – för övrigt inklusive hur vi människor behandlar djur – så är det väl till syvende och sidst i hopp om att kunna påverka hur människor uppträder mot varandra (eller mot djur!). Detta betyder dock inte att alla etiska normer och påbud de facto kan påverka vårt beteende och våra attityder. Det finns moraliska normer som så att säga har överlevt sig själva, som bygger på en felaktig uppfattning av verkligheten eller som är meningslösa i den meningen att de försöker reglera beteenden som är genetiskt bestämda. I grunden tror jag dock att etik förutsätter att det finns ett slags frihetsmarginal för människans handlande, utöver alla de bestämmningar som tynger henne biologiskt och socialt. Det är ju därför som vi vanligtvis inte moraliserar över sjukdomar eller handikapp, men däremot – i vissa fall – över ett beteende som orsakat dem, rökning eller fetma till exempel. Vi har också normalt större förståelse för handlingar begångna i affekt än för dem som gjorts med berätt mod.

Därför är jag inte beredd att följa Göran helt till dörren när han tolkar Martinsons användning av ordparet ”lag och evangelium” i *Aniaras* sång 102 i företrädesvis religiösa och etiska termer. När Martinson skriver:

*Stjärnhimlens eviga mysterium
och den celesta mekanikens under
är lag men inte evangelium.
Barmhärtigheten gror på livets grunder,*

så tror jag att Martinson just försöker uttrycka något om den frihetsmarginal som är människans, bortom de naturlagar, inklusive kvantmekaniken – Martinson var ju naturvetenskapligt bevandrad – som reglerar universum och därmed oss själva (vilket dock inte hindrar att själva ordvalet är religiöst färgat).

Om ovanstående om etikens natur är – någorlunda – riktigt resonerat, så skulle man förvänta sig att Martinsons etik *företrädesvis* kommer till uttryck i hans prosa, det vill säga i den del av hans litteratur där människor möts och försöker leva tillsammans, snarare än i lyriken. Att det finns mycket etiskt gods att utläsa ur exempelvis *Aniara*, så som Göran visar i sin artikel, ändrar knappast på detta; tvärtom snarast,

för Martinsons mästerliga rymdepos är ju till stor del episk dikt, med ett myller av gestalter som på olika sätt förhåller sig till varandra och därmed, oundvikligen, aktualiserar etiska och moraliska frågeställningar. På den här punkten, det vill säga om likheter och skillnader mellan prosa och lyrik i ett etiskt perspektiv, finns det emellertid mycket att diskutera. Min gissning vore att lyriken i första hand målar upp det som Göran kallar för etikens "landskap", det vill säga den vidare kontext av trossatser, verklighetsuppfattningar, myter och värderingar som etiken grundar sig på, medan prosan mer direkt och uppenbart gestaltar etiska rättesnören och värderingar.

Trots det vill jag nog hävda, som en arbetshypotes skulle man kunna säga, att det är dels i Martinsons reseskildringar, *Resor utan mål* och *Kap Farväl!*, samt dels och framför allt, i *Vägen till Klockrike* som man tydligast kan se vilka etiska värderingar och principer som Harry Martinson... eller hans berättare och gestalter... hyllar, försvarar, förordar eller vänder sig emot.

Några preciseringar bör nämligen göras genast. För det första att det är förhållandevis sällan, åtminstone i Martinsons "bättre" böcker, som han *explicit* ger uttryck för etiska ställningstaganden. Det gäller för övrigt även reseskildringarna, trots att han i dem, så att säga, talar med sin egen röst, utan fiktionens filter. Som i all god litteratur är de flesta värderingar gestaltade snarare än uttalade, *shown* snarare än *told*. Det är symptomatiskt att de två prosatexter som brukar betraktas som mindre lyckade i Martinsons författarskap, nämligen *Verklighet till döds* och *Den förlorade jaguaren*, lider av att alltför uttalat föra fram ideologiska och etiska värderingar. I sitt efterord till de båda böckerna nämner Bertil Palmqvist ordet "manifest" och menar att "poeten blir profeten med de dystra förutsägelserna". Frågan har också ställts om vi i dessa båda böcker verkligen har med fiktionsromaner att göra eller om de snarast ska läsa som essäer skrivna i desperation inför den mörka tid ur vilken de föddes och blev till.

Dock gäller även här, som i övriga romaner, att man måste ta hänsyn till vem som säger, menar och tycker vad om vad, innan man kan dra slutsatser om författarens eventuella etik. Det är ju exempelvis inte så enkelt som att säga att Bolle i *Vägen till Klockrike* är författarens alter ego och bärare av Martinsons etiska budskap. Vid sidan av Bolle vandrar också Sandemar, Axne och Vägdam i sökandet efter luffarnas paradiset. Och bakom eller över dem svävar tredjepersonsberättaren, som även han har ett ord med i laget för att medla mellan och förtydliga gestalternas olika åsikter, attityder och rädslor.

Man bör också, som jag ser det, skilja på *människosyn* och på hur man förhåller sig etiskt till andra människor i praktiken. Människosynen hör återigen till Görans "etiska landskap", snarare än till etik i egentlig mening. I *Kap Farväl!* skriver Martinson exempelvis: "Många, många miljoner människor äro bra och klara människor, men nog vet jag hurdana de andra äro, hurdana de flesta äro. De äro det ondaste onda." Man kan – och bör kanske – sätta frågetecknet vid sakinnehållet i Martinsons påstående här, men ur denna pessimistiska syn på människan, åtminstone vid den här ti-

den av Martinsons liv, följer inte att han föraktade, hatade eller ringaktade människor i gemen, ens de "ondaste onda". Tvärtom kan man av en pessimistisk syn på människans godhet dra den moraliska slutsatsen att man just därför bör göra allt man vad man kan för att bidra till att göra henne godare; se bara på exemplen Nelson Mandela och Desmond Tutu. Ett av de ting som slår läsaren i *Vägen till Klockrike* är exempelvis den förståelse som berättaren visar även de bofasta som jagar bort och förföljer luffarna. Det går heller inte, vill jag mena, att enkelt härleda några slutsatser om Martinsons etik utifrån den svartsyn som genomsyrar *Verklighet till döds* och *Den förlorade jaguaren*.

I själva verket är det ett mycket grannliga och tidsödande företag att reda ut moraliska värdehierarkier i en mångfacetterad roman där olika gestalter ställs mot varandra och ibland också mot berättarrösten, som i sin tur inte nödvändigtvis uttrycker författarens egna hållningar. Som den franske litteraturvetaren Vincent Jouve visat i sin bok *Poétique des valeurs* är det en rad olika faktorer, på flera nivåer, som måste tas i beaktande om man vill försöka vaska fram en romans "budskap", i singularis eller pluralis; stor litteratur kännetecknas som bekant heller inte av entydighet, utan är oftast polyfon, motsägelsefull och föränderlig över berättelsens förlopp. Att på allvar försöka frilägga Martinsons etiska vision så som den kommer till uttryck i hans samlade författarskap skulle därför kräva ingående studier.

Det hindrar dock inte att man kan, som Göran gör i sin artikel, vaska fram etiska guldkorn i Martinsons verk, under förutsättning att man inte generaliserar dessa till att gälla författarskapet som helhet, och än mindre människan Harry Martinson. Frågan kan också ställas i vilken mån det är litterärt och existentiellt intressant att försöka identifiera ett samlat etiskt "budskap" för Martinsons hela författarskap eller för varje verk var för sig. Vad skulle syftet med en diskussion av etiska aspekter i Martinsons verk vara, om inte att söka inspiration och vägledning för hur vi ska leva våra egna liv, snarare än att "bara" hermeneutiskt frilägga och beskriva ett tema, om än ett viktigt sådant, i en författares verk?

Det är i alla händelser knappast förvånande att ett av de etiska ställningstaganden som tydligast kommer till uttryck hos en havsvagabond som Martinson, och alldeles särskilt i reseskildringarna, har med resan och rörelsen att göra. I *Resor utan mål* skriver Harry Martinson kort och gott att "människans primära rätt skall vara att färdas". Man bör dock lägga märke till att lusten att färdas enligt Martinson inte bara är en rättighet, utan också ett djupt känt behov, eller ett "människlighetens innersta rop" som han rubricerar det, med typiskt Martinsonskt språkbruk.

Det är för övrigt inte helt sällsynt att Martinson hänvisar till den mänskliga naturen när han kritiserar hur människor behandlas eller hur samhället utvecklas; det är svårt att frigöra sig från intrycket att Martinson har ett slags teleologisk syn på människans möjligheter att leva ett gott och fritt liv, om hon bara får lov. Göran berör detta tema när han talar

om Martinsons syn på naturen i stort, inte bara människans natur, som en "ständig läkedom" och som hennes "räddning". De "självklara källor", som Martinson nämmer i en text citerad av Göran som en grund för Martinsons livssyn skulle kunna tolkas så att Martinson menade att det fanns en medfödd god kraft i människan; att godheten, inte ondskan, skulle vara människans naturliga tillstånd.

Ur rätten att färdas fritt följer naturligt nog att Martinson är skeptisk till nationsgränser och alla former av nationalism. "Stryk bort alla landbeteckningar", är hans entydiga uppmaning i *Kap Farvöl!* "Det finns inga konstanta sededirektiv för en sjöman", skriver han också och tillägger: "Och för resten är det inte alls säkert att han älskar *sitt* land, d.v.s. det avsnitt där hans egen sederot enligt lagen skulle ha fäste."

Man finner då och då generaliseringar om folk och få i Martinsons verk; däremot förfaller han aldrig till rasism i den meningen att han på förhand dömer de människor han möter eller skriver om. Eller som Göran beskriver det: "Martinson skriver inte för en viss kultur, religion eller grupp utan har en för många etiker typisk strävan efter allmängiltighet." Det ligger sålunda i Martinsons etik att man har en plikt att fria snarare än att fälla, att inte moralisera över enskilda individer förrän man lärt känna dem, att inte, så att säga, göra skillnad på folk på grundval av förutfattade meningar. Det framgår exempelvis tydligt när han i *Resor utan mål* berättar om sjömännens förhållande till prostitution och om de prostituerade.

Å andra sidan är han lika tydlig när det gäller sitt avståndstagande till just rasism, om den så är baserad på ras och hudfärg eller kön. "Med en astmaliknande 'gråt i halsen'", läser vi i *Resor utan mål* när han varit vittne till hur de svarta diskrimineras och till och med lynchas, "gick jag mellan trägen och var innerlig och full av stor sång, såg in i Afrikas döttrars tjärsvarta ögon och föraktade den vita rasen".

Inte bara i ord utan även i handling ger Martinson också prov på en för tiden förmodligen relativt sällsynt förståelse för det förtryck kvinnor, i synnerhet fattiga kvinnor, är utsatta för. I *Resor utan mål* noterar han lakoniskt: "Liksom i andra delar av världen levde kvinnorna på pampan kvinnovärldens liv, förtrycktes och höllo sig förtryckta. Ju fattigare huset, ju mera kväst kvinnan." Gång efter annan berättar Martinson hur han kommer nödställda kvinnor till undsättning, med sina små medel. I Placa Mayo, Argentina, hjälper han en ung kvinna med pengar så att hon kan resa hem till Tandil och gifta sig. När Martinson, i Chile, tillbringar en natt i fängelse för fylleri möter han en ung indianska som har "borgar fri" och ger sjuttiofem pesos i "väskpengar". I Bombay tar han en ung, kastlös tvättflicka under sina vingars beskydd, bjuder henne på tivoli, och låter henne få uppleva några dagar som en alldeles vanlig kvinna i en alldeles vanlig mans sällskap, utan märken i pannan, förklädd i sin av Martinson inköpta blå bomullsklänning.

En av de mest gripande scenerna i Martinsons författarskap måste vara den i *Vägen till Klockrike* då Bolle bjuds att stanna hos en kvinna som bor

ensam i en stuga i skogen, medan hennes man är långt borta. I två veckor får Bolle fred och kan leva som om det inte fanns någon tadel, ingen rädslovind, ingen misär, däremot rikligt med ömhet, såväl kroppslig som själslig. Bolle får en stund här på jorden "leka hem", som Martinson skriver i *Kap farväl* när han sitter på ett kafé tillsammans med sin kastlösa Peggy. Man tänker förstås också på Fröken Tyra i *Nässlorna blommar*, och på Olivia Ahlrot i *Vägen ut*, kvinnor som behandlade den unge luffaren och rymmaren som en människa, som människa.

Det har ibland hävdats att Martin och Bolle i dessa kvinnor söker kompensation för den frånvarande modern. Det är möjligen riktigt, men då glömmar man, tycks det mig, att den fristad och den trygga famn som dessa kvinnor erbjuder är av ett ytterst flyktigt slag. Mig veterligen finns det bara ett långlivat par i Martinsons litteratur, och det är de två gamla lingarna som sitter med sina resväskor vid utgången på *Aniara* och väntar på att rymdskeppet ska komma fram till sin destination och landa. Och inte ens de får ha varandra kvar till slutet. Om Martinson, i *sin litteratur*, verkligen hade sökt att kompensera för den frånvarande modern så borde han väl snarare ha gestaltat en moder som bestod och som man kunde lita på. Men det har han alltså inte gjort.

Ibland kan det vara nyttigt att fråga sig vad en författare inte skriver om och berättar. Lika litet som om den trofasta modern, skriver Martinson nästan heller aldrig om kärlek. Det är som om han, i sin litteratur, inte riktigt vågar tro på att den funnes... eller om den gjorde det, att den skulle kunna bestå.

Men är denna frånvaro av kärlek mellan man och kvinna en fråga om etik? Det är tveksamt. Man kan till och med fråga sig om den här typen av kärlek mellan två människor över huvud taget hör till etiken. Man *väljer* ju inte att älska den och den, eller att bli älskad av den och den. Däremot är det förstås sant att det i alla tider moraliserats över kärleken, för att försöka styra in den i socialt, religiöst och institutionellt acceptabla former. Än i dag är exempelvis otrohet, även om den skulle vara resultatet av en ny kärlek, brännmärkt socialt, i synnerhet när barn är involverade. Människor som inte kan eller vill få barn, om det så är kvinnor eller män, heterosexuella eller homosexuella, stigmatiseras fortfarande i många kulturer, och av många i vår egen. Av den typen av kärleksfientlig moral ser man dock inga spår hos Martinson. Det är också sant att beredvilligheten att älska, om än inte den och den, utan människan, i meningen att vilja henne väl, hör till etiken. På den punkten finns det mycket att utreda och hämta hos Martinson. Är det inte den välviljan, att vilja andra människors väl, som ligger till grund för hans etiskt färgade filosofi om den gyllene medelvägen, om de starka kompromissernas konst, som han uttrycker på sitt oefterhärmliga sätt:

Vi måste lära känna oss själva och världen. Vägen dit går genom god vilja, god vilja, god vilja.

Vårt ideal skulle vara icke stiltjen, som kan göra själva havet till ett kärr; och inte orkanen, men den stora starka *passaden*, väldig, full av lust, frisk och levande; en evig och ständig vädring. (*Kap Farväl!*)

Göran citerar ett av Martinsons brev där han talar om att människan behöver ett etiskt mått i form av ett "ungefärligt balanssinne" och behovet av att vara "samvetsgrant ungefärlig". Många har också under tidernas lopp nämnt Martinsons kraftfulla – och vackra – ord om den gyllene medelvägen som den enda vägen framåt för människans och jordens överlevnad och välbefinnande. Jag vill nog påstå, och jag tror mig veta att Göran skulle hålla med mig, att just detta, en etik baserad på starka och välvilliga kompromisser, på en passadvindliknande medelväg, på en samvetsgrann ungefärlighet, är något av det mest originella och tänkvärda i Martinsons livssyn och etik. Till skillnad från så många andra tänkare, som ser kompromissen som ett nödvändigt ont, medelvägen som grå och ospännande, demokratin som det minst dåliga styrelseskicket, förhandlingar som ett svaghetstecken, dialog som en strategi för att vinna störst möjliga fördelar, så ser Martinson – i likhet med några få andra, däribland Buber, Levinas och Habermas – medelvägen, kompromisserna och dialogen som ett uttryck för något av det finaste människan kan uppvisa och sträva efter.

Vägen till *Klockrike* skulle utan tvivel förtjäna en egen studie när det gäller dess etiska aspekter. I dessa tider, då främlingsrädslan tycks sprida sig som en Martinsonsk "motvind", då hem- och statslösa flyktingar räknas i miljoner – femton miljoner befinner sig för närvarande i olika läger – så borde *Vägen till Klockrike* vara obligatorisk läsning för väldigt många som skulle behöva påminnas om att det inte var så länge sedan det fanns svenskar i Sverige som behandlades på precis samma sätt som invandrare i Sverige i dag.

Men även här får man vara försiktig med att generalisera etiska ställningstaganden i romanen till att vara allmängiltiga principer som hyllas och försvaras av Martinson själv. Ta exempelvis den rädsla, både hos luffare och bofasta, som blåser som en tadelvind genom hela romanen. Det är lätt gjort att moralisera över att folk är så rädda för varandra, och i synnerhet för dem som inte är eller lever som de flesta andra. Men Martinsons skriver själv:

Rädslan är given. Ingen kan ta bort den. Säg mig någon som inte är rädd för något. Nej, rädslan är djurisk till sin natur och följer alltid det djuriska åt och ju finare det djuriska förvandlar sig, ju mer blir det offer för rädslan. Där är vi inne i en ouppklarad labyrinth, och där slutar mitt förstånd, jag kan inte reda upp den, jag kommer aldrig ut ur Ödets labyrinth. Det enda jag kan säga är att jag böjt mig för detta och att jag kommer att dö utan annan tröst än drömmarnas tröst inne i denna labyrinth.

Här ser vi återigen ett exempel på hur mänskligt beteende enligt Martinson ofta och ytterst har sin grund i biologin. Man skulle därför kunna tro att det enligt Martinson inte var lönt att försöka ändra på sakernas tillstånd, om det så vore med litteratur, politik eller etik. Men Martinson protesterar faktiskt. Han gör det genom att berätta och gestalta det goda som trots allt finns i många människor, om än inte hos alla, oberoende av belägenhet, ras, kön och samhällsklass.

Flera uttolkare av Martinson, och Göran håller med, har påpekat att det vilar ett slags skimmer över Martinsons litteratur, även när han, som i *Aniara*, metaforiskt berättar om människans och jordens slutliga undergång. Detta väcker en annan klassisk fråga, som aldrig fått något bra svar, nämligen den om förhållandet mellan etik och estetik, mellan sanning och skönhet, mellan innehåll och form. Göran hävdar att "Martinson tillhör dem som har den ingalunda självklara uppfattningen att det finns ett nära och nödvändigt samband mellan etik och estetik". I det liknar Martinson Flaubert, som menade att skönhet och sanning var två sidor av samma mynt, Keats, som talade om att "truth is beauty, and beauty is truth", och poeten François Cheng som i sina *Cinq méditations sur la beauté* försvarar tesen att det inte finns goda handlingar som inte också är vackra, och att skönheten står som ett slags garant för godheten. Men även Horatius *utile dulce* hör till denna tankegång, som postulerar ett samband mellan etik och estetik. Men vilket? Vad är det som egentligen förenar de två? I allmänhet och hos Martinson i synnerhet?

Göran skriver om Martinson som en barmhärtighetens diktare, utan religiösa över- eller undertoner. Det är svårt att inte ge honom rätt. Inte minst ger Martinson en röst åt dem som inte har någon. "Och ändå fortsatte luffaren på vägarna", skriver Martinson, "utan annan frihet än den till människornas skamvrå förvisade förflyttningsdriften under solen. Den måtte vara dyrbarare än han någonsin kunde fatta och förstå. Vad som var frihet kunde aldrig riktigt förklaras."

Lika litet som godhet, skulle jag tillägga. Ändå är det just godheten som vi saknar mest. Men godhet förutsätter empati, som i sin tur kräver fantasi och föreställningsförmåga, för att kunna sätta sig i andras ställe, för att kunna känna medlidande. Kanske är det ytterst betydelsen av denna förmåga som är Martinsons etiska budskap i och med sin litteratur. Är det inte just för att Aniaras passagerare och besättning har förlorat sina drömmar och sin fantasi som de tappar livsmodet och går under? De har slutat tro på drömmen att världen kan bli bättre, att vi genom god vilja kan förverkliga våra drömmar och förhoppningar, att de livsformer som Miman hade identifierat innan hon gick under verkligen existerade.

Björn Larsson

Finna omdömen om VÄGEN UT

CD-utgåvan VÄGEN UT, som var Harry Martinson-sällskapets "medlemsbok" 2013, presenterades den 4 februari vid ett bejublat release-party i Litteraturhuset i Göteborg (se referat nästa sida) med mängder av gäster. Den har dessutom i hög grad rosats i pressen. Här några axplock:

• I Nerikes Allehanda fick den betyget 4 (av 5). Så här skriver recensenten Magnus Börjesson:

Tillsammans med trio Isagel (Mats Edén, fiol, Josef Kallerdahl, bas och Tina Quartey, percussion) gör han 13 ömsinta och vackra Martinsonstolkningar. Allt presenterat i en exklusiv cd-kartong, med bland annat citat ur debutromanen "Nässlorna blommar" i välmatat texthäfte.

Och han försätter:

Här finns utsatthet, täta naturlyriska stämningar men också det burleska i några sjömansdikter. Den vackra Göteborgsskildringen "Vår i stapelstaden" har till exempel fått bli en hommage à Taube.

• Ulf Johansson i Göteborgs-Posten ger utgåvan 5 fyrar (av 5). Citat ut recensionen:

Mycket sällan stöter man på så klokt och väl genomförda projekt som det här, kretsande kring Harry Martinsons lyrik. ... musiken är så välskriven och vackert framförd. ...

Med sitt 48-sidiga häfte en helt förtjusande väg in i Martinsons landskap och diktvärld. Och, ett stordåd av Bagge.

• Sist men inte minst: Dagens Nyheter höjer verkligen VÄGEN UT till skyarna. Tidningen ger utgåvan betyget 5 (av 5). Recensenten Martin Nyström skriver att Martin Bagge och de medverkande musikerna ... har gett röst och ton åt denna Martinsons längtan mot en vidgad horisont. Så mångstämmigt färgrikt och drabbande poetiskt att vartenda spår förtjänar att bli kallat en klassiker.

Medlemmarna i Harry Martinson-sällskapet har nu möjlighet att skaffa fler ex av VÄGEN UT (en lämplig present till andra Martinson-vänner!) till ett specialpris: 140 kr inkl. frakt.

Sätt in beloppet på Harry Martinson-sällskapets bankgiro 5662-5890 och skriv VÄGEN UT som meddelande. Skicka samtidigt ett mejl till info@jamshog.org och meddela namn och adress och att du satt in pengarna. (Det går även bra att beställa via vanligt brev till vår postadress).

Bland publiken vid presentationen av CD:n Vägen ut i Litteraturhuset i Göteborg fanns översättaren och sångerskan Britt Ling. Hon berättar här.

Succé vid presentation av Harry Martinson-CD

Det kändes direkt när man kom in i lokalen i Litteraturhuset tisdagen den 4 februari när Martin Bagge och hans medmusikanter skulle presentera sin nya CD – det här blir något extra! CD:n var *Vägen ut* med dikter av Harry Martinson och musik av Martin Bagge. Publiken fortsatte att strömma in, extrastolar måste sättas fram. Det låg glad förväntan i luften! Och visst infriades förväntningarna. Publiken bjöds levande förnämligt musicerande av Martin Bagge och Dan Berglund (sång till gitarr) tillsammans med Jonas Franke-Blom (kontrabas och cello). Detta ackompanjerades av ett bildspel med Urban Jöréns fina foton av de medverkande under inspelningen. Bilderna projicerades på väggen i den vackra lagerlokalen och förhöjde i hög grad musikupplevelsen.

På ett ledigt och underhållande sätt varvade Martin berättelsen om skivans tillkomst med framförandet av sångerna. Han berättade livfullt hur de båda tillsammans i Jonas studio lät de första planerna på skivprojektet växa fram, och hur de under många timmar spånat fram de idéer om texter och musik som resulterat i CD:n *Vägen ut*. Så småningom engagerades andra musiker med spännande och lite exotiska instrument som hardingfela, munspel, trumpet och diverse slagverk. Detta inspirerade Martin till de nya och i mitt tycke mycket lyckade och djärva arrangemang som finns att njuta av på skivan. Han berättade också hur den utökade musikergruppen gav sig tid att studera och låta sig inspireras av Martinsons liv och dikt. Man till och med för till Martinsons gamla skola i Nebbeboda som han skrivit så kärleksfullt om. Gruppen bodde där några dagar för att spela in de flesta av låtarna.

Martin inledde med en innerlig tolkning av "Till Isagel", andlöst vackert sjungen. Så följde ett utsökt framförande av dikten "Barndomslandskap" där den lyriska och drömska stämningen i dikten fint återgavs i själva tonsättningen. Överhuvudtaget känns tonsättningarna kongeniala och lyckade. En text av helt annan karaktär från Martinsons göteborgsår, "Vår i stapelstaden", framfördes härligt och frejdigt. En medryckande Göteborgsvals som Martin menar är en blinkning till Evert Taube. Framförandet mottogs med jubel av publiken och låten borde i mitt tycke bli sommarens örhänge och sjungas och spelas på bryggor och i båtar.

I detta sammanhang bör också nämnas Gunnar D. Hanssons inspirerade anförande om Harry Martinsons göteborgsår, som byggde på hans text i den lilla vackra boken i CD-format. Efter några ytterligare sångnummer fick Martin sällskap på scenen av Dan Berglund som sjöng "Minnen" i en stämningsfull och underbar tolkning. Så bra han sjunger! Som sista nummer framförde de båda tillsammans också den starkt berörande dikten "Gamle Tommy". Åter till publikens jubel!

Kvällen avslutades med ett samtal om martinsonska teman, med utgångspunkt i några av skivans tonsatta sånger. Martinsonsällskapets ordförande Åke Widfeldt, kvällens moderator, inledde samtalet med kommentarer till dikten "Sång till kristallfågeln". I panelen satt litteraturvetarna Paulina Helgesson och Gunnar D Hansson tillsammans med Bagge. Som avslutning läste Widfeldt de sista raderna ur boken Vägen ut.

En lyckad kväll med sång, lyrik, musik, föredrag och bildspel! Vad kan man mer begära?

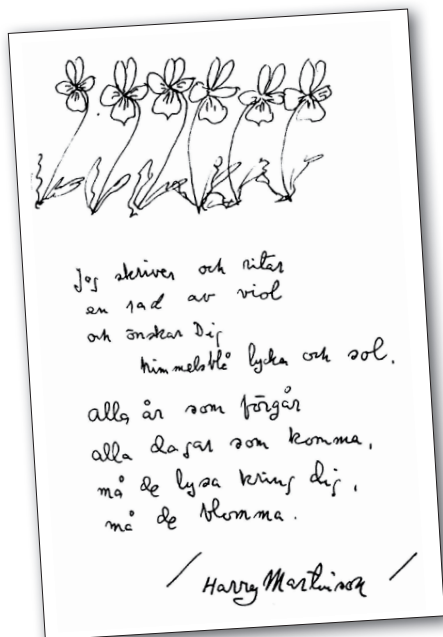
Om själva CD:n skall sägas att här medverkar ett antal andra skickliga musiker i spännande och fantasifulla arrangemang (alla Bagges) och på ovanliga och exotiska instrument som ovan nämnts. De bidrar till skivans unika kvalitet och känns geniala till sin karaktär som tonsättningar av dikter av en världsomseglare. Fina prestationer och arrangemang och ypperlig ljudkvalitet, tack Per Sjösten! Vidare skall nämnas att skivan är en fantastiskt vacker produktion, ett fint omslag och en underbart formgiven liten bok i CD-format med intressant innehåll. En eloge till Bo Ejeby och Per Sjösten på Footprint records för deras ambitiösa satsning på en fantastisk kvalitet på skiva och booklet i dessa bistra skivpubliceringstider. Slutligen ett råd till alla musik- och lyrikälskare: Köp skivan och njut!

Britt Ling

När Harry skrev i Monicas poesibok

Vilken ung flicka i början av 1950-talet skulle inte önska att den omtalade och populära författaren Harry Martinson skulle skriva en dikt i hennes poesibok?

Detta var vad den då 11-åriga Monica Carlsson fick uppleva i samband med att hennes pappa körde flyttlasset från Flysta till Gustafsberg utanför Gnesta. Som vi ser illustrerade Martinson också sin dikt med en rad fina violer. Monica berättade detta för Bengt Bejmar när hon för några år sedan besökte Författarmuseet i Jämsnäs.

Harry Martinson-sällskapets årshögtid 2014

Fredagen den 2 maj

- 17.30 Samling i Nebbeboda skola (Samåkning från Jämshögs folkhögskola kl. 17)
Vi lyssnar till CD:n med Martin Bagge och Martinson, inspelad i skolan. Fika.
”Fjäril tag vår sorg avdaga”. *Fotografen Ulf Westerberg visar bilder på fjärilar och filosoferar över deras liv.*

Därefter buss/bil till Nyteboda och Harry Martinsons barndomshem.

- 19.30 Kvällsmat. *Eva Svensson berättar om Harrys mor Betty och om hennes liv i Portland, USA.*
- 21.00 Återresa buss/bil till Jämshög och Olofström.

Lördagen den 3 maj

- 8.30 Från 8.30 öppet på Jämshögs folkhögskola.
Vi bjuder på morgonkaffe.
- 9.00 *Välkomsthälsning och utdelning av Harry Martinson-priset till Nina Björk.* Harry Martinson-sällskapets ordförande Åke Widfeldt och Olofströms kommunstyrelsens ordförande Sara Rudolfsson.
Föreläsning av Nina Björk.
- 10.00 *Sällskapets årsmöte.*
- 11.00 Förmiddagskaffe
- 11.30 Martin Hallqvist:
Min mamma, författaren, översättaren m m Britt G. Hallqvist.
- 12.30 Lunch
- 13.30 Odd Zschiedrich, Svenska Akademien, introducerar en ny bok om *Harry Martinson som talare vid Akademiens sammankomster*

14.30 Kaffe

15.00 *I dialog med Harry Martinson.* Harry Martinson-sällskapetets vice ordförande Johan Stenström delar ut priser till segrarna i 2013 års skrivartävling. Därefter samtal med pristagarna och jurymedlemmarna Paulina Helgeson och Semir Susic.

16.00 Förfriskningar, frukt och juice. För dem som så önskar visas en film om Vattenriket i Kristianstad som vi ska besöka under söndagens utflykt.
Försäljning av Sällskapetets årsböcker och annan Martinsonlitteratur hela dagen.

18.30 Buss avgår från Folkhögskolan till Restaurang Fritzatorpet. Föranmälan.

19.00 *Högtidsmiddag på Fritzatorpet.* Underhållning.

Söndagen den 4 maj

9.00 Avfärd med buss från Jämshögs folkhögskola.
Utflykt till Kristianstad, där vi tas emot av *Naturum Vattenriket* och *Gustaf Hellström-sällskapet*. Visningar och föreläsningar.

Lunch mitt på dagen.

14.30 Avresa från Kristianstad

15.15 Tillbaka i Jämshög

Årshögtiden genomförs i samarbete med

Folkuniversitetet

JÄMSHÖGS FOLKHÖGSKOLA

**Olofströms
kommun**

**Skicka in anmälan
senast fredagen den 22 april
till Harry Martinson-sällskapet,
c/o Jämshögs folkhögskola, Kulltorpsvägen 2, 293 72 Jämshög.**

Fax 0454-492 41. E-post info@jamshog.org

Pengarna insättes på Harry Martinson-sällskapetets bankgiro 5662-5890
senast den 25 april. Skriv ditt namn och "Majdagar".

Anmälningsblankett kan också erhållas via vår hemsida
www.harrymartinson.se

Martinsons kabbelekor

I "Majnatten" i *Dikter om ljus och mörker* skriver Harry Martinson:
"Bäcken går lite avsidet, förrirrar sig,/ ringlar fram under valven med
kabbelekan som lysmärke."

I Martinsons diktning är kabbelekan främst en vårens ljus- och lyktbärande såsom i "Majnatten", men också, i kronologiska publiceringsår, i strofer som: "mens kabbelekans bröllopslykta/ gungade och flöt,/ så brinnande, så brinnande mot haven." ("Jungfrun satt i hassellund" i *Natur*).

"Vid vårens vatten står en mystiker/ där kabbelekan sig likt lampor tänd" ("Uppenbarelse" i *Vagnen*). "Med lavkrusig stam väntar alen länge så,/ tills bäcken sakta grönskar/ och den första kabbelekans lyse tänds." ("Alarna" i *Tuvor*). "Kabbelekans oljiga guldlyse/ smetar sitt sken/ på blad och i luft,/ skiner med smulten glans/ som prima bondsmör/ i källans tina" ("Gyllenvår" i *Längs ekots stigar*). "Smetigt gul i ögat/ tänder kabbelekan/ vårens första svala lampa." (*Ur de tusen dikternas bok*).

Kabbelekans växtplats och dess intensivt gula blommor, glänsande "som prima bondsmör", speglas i gamla folkliga namn som bäckblomma, bäcklilja och bäckros, smörblomma, mjölkblomma och äggblomma (efter äggulan) – se bl.a. August Lyttkens, *Svenska växtnamn* och min bok *Botaniska strövtåg*.

Det i dag svenska standardnamnet på *Caltha palustris*, kabbeleka (florornas kabbeleka), har lockat många uttolkare. Namngivningsmotivet är uppenbarligen ett annat än de som avslöjas i citaten från Martinson ovan.

Kabb(e) är ett dialektord med innebörden 'liten klump' o. dyl. Det anspelar på växtens i regel något knubbiga utseende. Ordet finns också i svenska namn på kaveldun.

Den andra delen av namnet, *leka*, är svårare att tolka. En ofta anförd förklaring av *leka* är att växten har använts som vapen i barnlekar. En annan möjlig tolkning är att *leka* är en folklig försvenskning av ett danskt ord, *lege/leje*, i betydelsen 'växt, blomma'. Det danska standardnamnet för *Caltha palustris* är kabbeleje, belagt i det närmaste 100 år tidigare än det svenska namnet.

Linné, som inte heller han kände till namnets härkomst, föreslog i sin Sverige-flora kalf-leka som svenskt riksnamn för *Caltha*. Men häri blev han ju inte lyckosam. Linné skriver att växten blommor ”då göken gal, mörtén leker och smöret börjar gulna”.

Johnny Karlsson har vänligen meddelat att den lokala namnformen i Martinsons hembygd är kabbalök, där lök förmodligen är en folketymologisk omtydning. Namnformen är citerad från bl.a. Jämshög i Sten-Bertil Vides bok *Sydsvenska växtnamn*.

Men hos Martinson är det alltså, liksom oftast i folklig medvetenhet, växtens solgula blommor i vårliga bäckar som uppmärksammas.

Att kabbeleka har blivit standardnamnet i våra floror beror nog på att det framstått som unikt särskiljande gentemot alla ”bäck”- och ”smör”-namn.

Mats Rydén

Harry Martinson-priset 2014 till Nina Björk

Harry Martinson-priset på 83 950 kronor har en symbolisk bakgrund som bygger på de antal dagar som de resande i Martinsons bok *Aniara* var ute i kosmos med Goldondern *Aniara* innan deras 23-åriga resa slutade i tragik.

Priset har delats ut jämna år sedan 2008 av Olofströms kommun, som i juryn är representerad av kommunalrådet Sara Rudolfsson och kulturnämndens ordförande Patrik Sjöstedt. I juryn har dessutom ingått Johnny Karlsson och Ulf Redmo som representanter för Harry Martinson-sällskapet. Priset kommer att utdelas vid

Sällskapets årshögtid i Jämshög den 3 maj.

I statuterna står det: ”Harry Martinson-priset delas ut till den, de eller den organisation som i Harry Martinsons anda verkar för att värna om den lokala och globala miljön, arbetar aktivt för fred mellan människor och fred mellan människa och natur eller odlar eftertanken och poesis som centrala livskvaliteter.” Årets prismotivering lyder:

2014 års Harry Martinson-pris tilldelas författaren och opinionsbildaren Nina Björk för att hon i sann Harry Martinson-anda framför en civilisationskritik lika angelägen, aktuell och kontroversiell då som nu kring människans drömmar, värde och värderingar och som manar till eftertanke vad gäller människans grundläggande behov och naturens gränser.

Professor Björn Larsson har läst en ny bok med översättningar av Martinsondikter till franska och menar att den franske läsaren genom den "verkliga kan få en inblick i den stora spännvidden, både innehållsligt och formmässigt, i Martinsons diktning." Han föreslår avslutningsvis att Harry Martinson-sällskapet skulle kunna initiera en dialog mellan franska och svenska läsare av Martinsons lyrik.

Bokrecension:

Harry Martinson, *Le livre des cents poèmes*

För tre år sedan, då Philippe Bouquet började arbeta på översättningen av min roman *Döda poeter skriver inte kriminalromaner*, deklarerade han att det förmodligen skulle bli hans sista – åtminstone "kommersiella" – översättning, att lägga till den imponerande rad av runt hundrafemtio andra, bland dem Harry Martinsons *Vägen ut* och, inte minst, *Aniara*, för övrigt i samarbete med undertecknad. Så blev det nu inte, lyckligtvis. Philippe Bouquet har fortsatt översätta, att vara "litteraturens servitör", som han brukar uttrycka det, både anspråkslöst och anspråksfullt, för även servitören kan och bör känna yrkes stolthet över sitt kunnande (fast i Philippes fall kanske vi snarare ska tala om en hovmästare).

Däremot finns det något som tyder på att Philippe delvis har återgått till gamla synder, i positiv bemärkelse; det vill säga att översätta angelägen litteratur som han tycker bör finnas på franska, utan att först försäkra sig om att det finns avnämare i form av förlag. Det tog ibland årtal att finna förläggare till några av hans tidiga översättningar, som han hade gjort på eget bevåg... eller snarare på vinst och förlust, där vinsten i alla fall inte var pekuniär. Översättaren Philippe Bouquet är helt enkelt oförbätterlig.

Den här gången har hans ihärdighet fått till följd att en fransk publik för första gången kan stifta bekantskap med Harry Martinson som lyriker, utöver hans mästerverk *Aniara*, som kom ut på förlaget Agone 2004. Men Philippe har inte varit ensam. Tillsammans med Caroline Chevallier har Philippe valt ut och översatt hundra olika Martinsondikter, hämtade från de flesta av Martinsons diktsamlingar, från *Spökskepp* (1929) till *Ur de tusen dikternas bok* (1986). Som bonus, tack vare Carolines arbete som konservator, ungefär som när man köper tre pocketböcker till priset av två, så avslutas samlingen med några dikter som aldrig tryckts i bokform, varav tre helt och hållet opublicerade, hämtade ur Martinsonarkivet på Uppsala universitetsbibliotek. På köpet får läsaren också några teckningar gjorda av Martinson själv och ett faksimil av det handskrivna manuset till dikten "Havsnocturno".

Helheten har fått titeln *Le livre des cent poèmes*, De hundra dikternas bok, och givits ut på förlaget Éditions Cénomane, baserat i Le Mans,

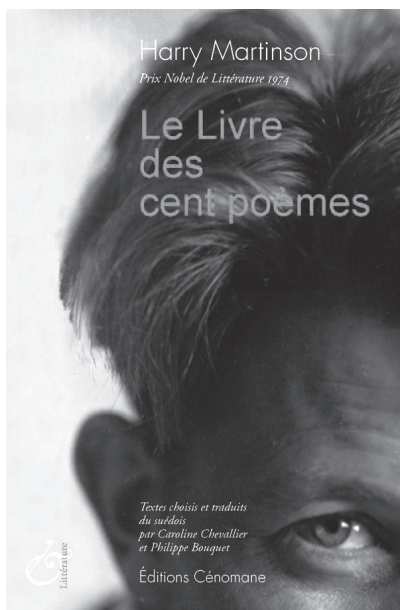
precis som Philippe själv.

I förordet skriver Caroline Chevallier och Philippe att urvalet är "högst subjektivt och kanske bara speglar översättarnas vanmakt inför det omöjliga i att ge en rättvis bild av en av de största svenska författarnas litterära produktion". Mot detta kan man invända att det inte alls är så ovanligt att diktare själva – eller deras förläggare, med diktarnas goda minne – ger ut samlingsvolymen av sina dikter, på samma sätt som musiker brukar göra med sina best-of-album.

Det finns naturligtvis diktsamlingar, exempelvis Baudelaires *Ondskans blommor*, som är komponerade in i minsta detalj och där det egentligen vore helgerån att rycka ut enskilda dikter och läsa dem isolerat (även om det ofta görs till skolorantologier). Men jag vill nog hävda att detta inte gäller Martinsons samlingar, som snarast hålls ihop av en gemensam, men ganska lös, tematik, snarare än genom nödvändiga interna korrespondenser och ekon, med undantag av *Aniara*, som ju måste läsas som en enhet.

Mitt intryck är i alla händelser att den franske läsaren genom *Le livre des cent poèmes* verkligen kan få en inblick i den stora spännvidden, både innehållsligt och formmässigt, i Martinsons diktning. Här finner man både mer berättande dikt, som "Havets söner" eller "Spökskepp" från samlingen med samma namn, och kortare naturrik från *Tuvor*. Havet och sjön är väl representerade, men också mer filosofisk diktning finns det plats till, som "Li Kans rädsla" ur samlingen *Dikter om ljus och mörker*. Från *Vagnen* har hämtats några dikter som illustrerar Martinsons skepsis mot den otyglade teknologioptimismen.

Om man skulle försöka precisera den "subjektivitet i urvalet" som Caroline Chevallier och Philippe talar om i förordet, så kanske man kan säga att de längre dikterna och diktsviten har fått stryka på foten, vilket man kan beklaga, men också förstå. Ser man på urvalet ur varje diktsamling, så kan man konstatera att översättarna har varit mycket demokratiska; varje diktsamling har fått lämna ungefär lika många dikter på lika många sidor. Enda undantaget är *Nomad*, som får ståta med ungefär dubbla antalet sidor än övriga samlingar. Kan det bero på att översättarna sätter *Nomad*

främst av Martinsons diktverk? Det är inte omöjligt. Det vore konstigt om inte personliga estetiska och litterära preferenser skulle ha spelat in vid urvalet. Däremot kan man vara ganska säker på att det bara undantagsvis är dikternas svårighetsgrad i översättandet som fällt utslaget. Ju svårare en översättning, desto mer utmanande och... roliga att översätta, brukar vara Philippes mantra.

En mycket svårare och mer delikat fråga att besvara är i vilken mån dessa Martinsonsdikter på franska verkligen är Harry Martinsonsdikter. Då tänker jag inte i första hand på översättningens kvalitet och grundlighet, utan på i vilken utsträckning det faktiskt går att överföra Martinsons alldeles speciella poetiska språkbruk till franska. I det aldrig publicerade förord som Philippe och jag skrev till översättningen av *Aniara* gav vi uttryck för skattningen att vi möjligen hade lyckats återge Martinson fullt ut till en tredjedel, att vi hade klarat det någorlunda till en andra tredjedel, men att vi erkände oss besegrade på den sista tredjedelen. Även i förordet till *Le Livre des cent poèmes* lägger Caroline Chevallier och Philippe in en liknande brasklapp, och uttrycker dessutom en förhoppning om att de har banat vägen för senare och ännu bättre översättningar.

Jag är väl så nära tvåspråkig, franska - svenska, man kan hinna bli på ett liv. Därför kunde man också tycka att jag borde kunna säga något om i vilken mån Martinson är Martinson även på franska, eller snarare om hur nära översättningen kommer originalet, inte teoretiskt och petimätermässigt, utan känslomässigt, drabbande och poetiskt. Det kan jag emellertid inte. För mig som svensk är det i stort sett omöjligt att sätta mig i en fransk läsares ställe, som aldrig har läst Martinson i original.

Jag kan naturligtvis påpeka vissa skillnader här och där mellan den franska och den svenska texten: exempelvis att ett helt och hållet konkret ord som "slända" i den franska översättningen blir "l'éphémère", som på franska har två betydelser, dels den abstrakta, "det flyktiga", dels en konkret i form av en särskild art av sländsläktet. Att Caroline och Philippe har velat spela på tvetydigheten vet jag från Philippe själv, men frågan är om inte den franske poesiläsaren automatiskt kommer att välja den abstrakta meningen. Fransk poesi är ju i allmänhet, mer abstrakt – till och med cerebral skulle somliga säga – än den svenska.

Dessutom måste man förstås också ta hänsyn till ljudbilden, till musiken. På den punkten skulle man paradoxalt nog kunna hävda att den franska libelullan har en mer martinsonsk ton än "l'éphémère", utan att den för den skull nödvändigtvis ljuder skön med övriga ord i översättningen. Men vilket ord som än väljs på franska, så tror jag inte att den franska libelullan bär på samma konnotationer som den svenska sländan, som ju har blivit en metafor för det förgängliga, för den *flyktiga* svenska sommaren och kanske till och med för den svenska melankolin, som jag sällan har mött i Frankrike, vare sig i litteraturen eller i verkligheten.

Den fråga som varken jag eller någon annan riktigt skulle kunna besvara är alltså: Hur skulle Harry Martinson ha skrivit sina dikter om han hade

haft franska som modersmål och varit fransman? Skulle de ha fått den form som Caroline Chevallier och Philippe har förlänat dem? Eller skulle de ha sett ut på ett delvis annat sätt? Vem vet?

Om jag ändå skulle våga mig på någon form av kvalificerad gissning så har jag intrycket att Martinson på franska kommer bäst till uttryck i mer berättande och idémässig diktning, men att han på något sätt kommer till korta, eller snarare blir något mindre martinsonsk, i den konkreta naturlyriken. Den blandning av högt och lågt, av abstrakt och konkret, av kosmiskt och mikrokosmiskt, av buddistisk filosofi och svenska folksagor, av havets oändliga vidder och humlan i en grästuva, som är ett av Martinsons främsta kännetecken, ligger inte riktigt för fransk poetik, om man får uttrycka det så lösligt. Min gode vän, poeten Yvon Le Men, som knappast hör till mainstream i fransk lyrik, beklagar sig ständigt över att den franska poesin i gemen är alltför intellektuell och konceptuell.

Det man emellertid kan hoppas på och skulle önska sig vore att Martinsons lyrik, tack vare Caroline Chevallier och Philippe Bouquet, fann fram till ett antal franska läsare som skulle vilja gå i dialog med sina svenska motsvarigheter. Det vore kanske en tanke att Harry Martinson-sällskapet skulle försöka bidra till att uppmuntra en sådan dialog, utöver att förtjänstfullt verka för att Harry Martinsons verk blev översatt till främmande språk. Exempelvis skulle sällskapet kunna inventera vilka av medlemmarna som är slängda på de språk till vilka Martinson är översatt och utse några av dem till kontaktpersoner för kontakter med läsare från andra länder. Undertecknad anmäler sig genast för franskans räkning.

Björn Larsson

Åke Åkesson, författare och f.d. lärare, har tidigare medverkat i Doris. Han återkommer här med en skildring av sin egen hembygd som också är den trakt där Harry Martinson växte upp.

Martinsonland i tid och rum

I *Nässlorna blomma* kan man läsa om hur pojken Martin blir ålagd en del sysslor på de gårdar där han är inhyst.

Han kröp längs landen och gallrade rovor. ”De kröp och gallrade rad upp och rad ner. De tyckte de hade krupit tio mil snart.” (1991 s. 64) I potatislandet bredvid körde Sven med hästhacka. Martin körde harv och ringvält. Han högg lövkärvar med en tung kniv. Betinget ”förti” kärvar och sen fri. Han blastade rovor eller betor. Han skar betor till korna. Han måkade (gödslade ut) i lagården. Detta ofta innan han fick gå till skolan. Och jag skulle kunna tillägga: Kvinnor, vintertid

stelfrusna, tvättade vid en bäck i iskallt vatten. Man slet i skogen med yxa och timmersvans.

Jag ler igenkännande vid denna uppräknings eftersom jag själv vuxit upp på landet i Jämshög och varit med om en del av sysslorna ovan. Dock inte under Martinsons svåra förhållanden.

I *Vägen ut* fortsätter slitet.

Han vallade kor. Han harvade och Julius körde med kultivatorn. Han tog upp sockerbetor. (Nu på en gård på Kristianstadsslätten). ”De lågo i betfälten i ösregnet. Det var en gråtarhöst av värsta sort. Endast de som varit inställda på det värsta hade garderat sig något och köpt oljerockar. Kvinnorna hade gamla kappor och några hade paraplyer som voro fastsatta på käppar. När de ’tagit upp’ ett stycke satte de sig på huk under paraplyerna och blastade. Samtal förekom inte. [...] Det sega våthårda lerdjupet sög sig fast i betorna. Aldrig hade Martin kunnat tro att en sockerbeta kunde sitta så fastsugen. Så måste det vara att dra ut flodhästtänder.” (*Vägen ut* 1949 s.183). Martin hade sin bostad i stallkammaren, ”ett litet rum vars väggar bekläts med kritslammad papp, som lyste intensivt då karbidlampan var tänd.” (s. 207)

Vad säger oss nu dessa skildringar? Jo, att Martinson växte upp i ett utpräglat agrarsamhälle med jordbruket som bärande näring, sysselsättande många människor.

Vad omfattar nu Martinsons ursprungsbygd, Martinsonland som jag kallar den? Sonja Erfurth sammanfattar det på ett enkelt men bra sätt i samlingsverket *Harry Martinsons landskap* (1985): ”Harry Martinson tillbringade sina första femton levnadsår 1904 – 1919 i gränslandet mellan Skåne och Blekinge med Jämshögs socken som centrum. Hans födelseby Nyteboda ligger vid stranden av sjön Immeln, som är en gränssjö mellan Skåne och Blekinge. Även födelsebyn är en gränsby. Den delas i två hälfter, en skånsk och en blekingsk. Födelsehemmet låg i den blekingska delen av byn.” (s.13)

Naturgeografiskt utgör norra delen av Martinsonland en fortsättning av det småländska urbergsområdet med granit och gnejs som dominerande bergart, mer eller mindre nerslipad till morän. Sporadiska inslag av svart granit. Här finner man vidsträckta barrskogar, rikedom på sjöar och mossar, gles och spridd bebyggelse. Odlad jord är här främst koncentrerad till dalgångarna med vattendrag.

Martinson beskriver med sitt levande och en smula drastiska språk området så här: ”de smala armarna av Smålands skogar som trängt in i Nordblekinge och där famlade efter tag för att strypa avenboken, lindarna, askarna, hasslarna (dessa Blekinges bambusnår) och jaga på flykten lövängarnas try och ödetorpägarnas tjdron, driva björnbärshäckarna bort från alla stenrös, kväva den vilda pimpinellarosen”. (*Nässlorna blommar*, s.179) (*Tjydron är enligt Svenska Akademiens ordbok ett dialektalt ord för*

Cotoneaster, d v s oxbär. Red. anm.)

Ovanstående citat utgör ju också en beskrivning av den sydligare delen av Martinsonland: ett mera uppodlat, småkuperat och vänt område med starkt inslag av lövträdsvegetation. Området delas mitt itu av Ryssberget i nord-sydlig riktning. Berget utgör också gräns mellan Skåne och Blekinge.

I söder avlöses Martinsonland av Listerlandet och Kristianstadsslätten, till sin karaktär heläkersbygder.

I Martinsonland utgjorde småbruken ett påtagligt inslag i landskapet. I t.ex. Jämshögs socken var ännu år 1944 omkring 200 eller ungefär 40 % av antalet brukningsenheter mindre än 2 hektar åker. Endast två enheter hade då över 50 ha. De gårdar som Martinson vistades på hörde generellt till de lite större. Ganska naturligt för att kunna ta emot och sysselsätta "sockenbarn". Grödorna var mycket mångsidiga: brödsäd, fodersäd, potatis, sockerbetor, foderrotfrukter, grönfoder, vall – alltså en odling som skiljer sig mycket från dagens storskaliga, mer eller mindre monokulturaktiga produktion. Man slog med lie ångar, dikesrenar och vägkanter.

Uppgifterna ovan grundar sig på självsyn samt min tvåbetygsuppsats i geografi: *Något om jordbruket i Listers härad*, Uppsala 1959.

En sorglig företeelse som är av intresse i sammanhanget är minskningen av fågelbeståndet i det öppna, odlade landskapet. Förr kunde man höra och se sånglärka, storspov och tofsvipa. De har i stort sett tystnat och antalet småfåglar i stort har minskat.

Jag talar nu om den trakt i Svealand där vi bor men utvecklingen tycks vara densamma i Sydsverige. Från min uppväxt där minns jag kornknarrrens knarrande läte från klövervallarna men även den tycks ha tystnat. Dess värste baneman var nog slårtermaskinen som ersatte liarna. Fast om boet upptäcktes före slårtern hände det att man markerade det med en pinne. För övrigt beror minskningen tydligen främst på den nu rådande storskaliga och ensidiga odlingen och den minskade djurhållningen.

En utveckling som inte är i naturälskaren Martinsons smak.

Saken har grundligt undersökts i en doktorsavhandling av Johan Wretenberg: *The Decline of Farmland Birds in Sweden*, Uppsala 2006.

De lite större gårdarna i Martinsonland var ofta välbyggda, långsträckta, röda timmerhus med vita knutar. Inte sällan i två plan. I storstugan stod ofta ett högt golvrör och tickade. Av torpen finns på många håll bara grunden kvar. Kanske hittar man också en gammal apel och några förvuxna bärbuskar. Andra torp ägs och vårdas med stor omsorg som fritidshus inte minst för danskar och tyskar. Backstugorna är borta men jag minns sådana. I en av dem, som jag besökte, bestod golvet mycket riktigt av hårt tilltrampad jord.

Det gamla agrarsamhället uppfattas nog rätt mycket som i många avseenden tämligen idylliskt. Till detta bidrar säkert boken *Sörgården* av Anna Maria Roos. Den ingick i serien *Läseböcker för Sveriges barndomsskolor*. Jag vet inte när första upplagan kom. I varje fall hade jag Sörgården i skolan.

Kanske också Martinson?

Det är en förtjusande bok men den bild av livet på landet den ger behöver nyanseras. Det var i själva verket mycket tungt arbete, det mesta utfördes ju för hand, och människor blev ofta utslitna i förtid. Många var fattiga. Drängar och pigor levde sina liv i torftiga dräng- och pigkamrar.

För att skaffa sig en bättre tillvaro utvandrade många. Min farfar var född 1860. Han hade sex syskon som samtliga emigrerade till USA. Dit reste också Martinsons mor 1910, samma år som hennes man dog. Denne hade f. ö. vistats kortare perioder i Amerika.

Martinsonland med sin växlande natur kan sägas vara ett Blekinge i miniatyr fränsett kusten och havet som emellertid skildras mycket fint av en annan av landskapets stora diktare: Ragnar Jändel.

Låt mig få avsluta min skildring av natur, liv och leverne i Martinsonland med ett par små dikter ur egen fatabur. Som läsaren märker spretar de åt olika håll:

Först:

*Sensommarmorgon
tidig timma*

*Nynnande gick hon förbi
på mjuka stigen
längs risslande rågen
sol och vind i det ljusa håret*

*Bärtid
spånkorg dinglande i handen
lätt*

*På väg till tallarnas mo
där vindorgeln spelar*

Men:

*Som liten flicka såg jag
det vita molnet stå
högt över skogens rand
jag bodde där
i sagans land*

*Som ung jag tänkte bara på
min hjärtans kär
att vara honom när
när jag såg vita molnet gå
högt över mig på himmel blå*

*Men ensam jag nu går
med hackan i min hand
längs åkertiljans långa rad
plågad av knott och mygg
en stekhet sommardag*

*Och vita molnet bär nu bud
att vilans natt är när*

Jag vill tillägna av hela mitt hjärta, vad jag skrivit, alla dem som aldrig kunde göra sin röst hörd. I Martinsonland och annorstädes.

Åke Åkesson

Två av våra hedersmedlemmar avled hösten 2013. Doris publicerar här de minnesord som tidigare införts på vår hemsida.

Göte Sundberg

I december 2012 svarade Harry Martinson-sällskapets hedersmedlem Sjökapten Göte Sundberg, Åland, för *Månadens Martinson* på Sällskapets hemsida. När nu bud når oss om att han har avlidit går tankarna till vad han skrev för ungefär ett år sedan i sin sista *Må-*

nadens Martinson liksom till allt det han gjorde för Sällskapet, när dess årshögtid var förlagd till Åland år 2007.

Göte Sundberg presenterade och hälsade välkommen till Årshögtiden på Åland i Sällskapets Medlemstidning Doris 10/2007 och han medverkade generöst i högtiden på många olika sätt. Under rubriken "Majdagarna på Åland ~ En stor succé" beskrevs i Doris 11/2007 vad som förevarit. Till mycket stor del var denna succé Göte Sundbergs förtjänst. Han fortsatte att vara Sällskapets tromman på Åland och när Klockrikestipendiet 2011 gavs till den åländska författaren och poeten Carina Karlsson, så var det Göte Sundberg som svarade för överlämnande och presentation.

Göte Sundbergs *Månadens Martinson* för december 2012 var för honom ett mycket angeläget val utifrån några strofer från en dikt ur Harry Martinsons *Cikada* och han tog flera kontakter om sin text innan han slutgiltigt utformade den. Hans egna ord tolkar här bäst Göte Sundbergs livstolkning och ger oss, som nu sörjer och saknar honom, trygghet och tillförsikt:

*Förkrymp och föreställ dig nu
att du på sagans ängar
i fjärilskläder dansar bort
från skamlighetens drängar.
Ju mer du sänker dig du hör
hur syrsa och cikada
vid hjärtats minsta strängar rör
och gör oss alla glada.*

*Men till vår död i ovisst kval
bland tidens mastodonter
och till vår död på våldets fält
vid pansarsprängda fronter
skall het vår sista längtan gå
till dessa timmar glada
då vi förminskade och små
lekt fjäril och cikada.*

När jag vet hur starkt Harry Martinson reagerade mot allt ont och krigiskt i vår mänskliga värld, förstår jag varför han drömde om att kunna försvinna som en gnom och bli förtrollad till cikada. Jag påverkas starkt av att på sagans ängar i fjärilskläder få dansa bort och uppleva att hur djupt jag än sänker mig får jag uppleva hur syrsa och cikada gör mig glad genom att röra vid hjärtats minsta strängar.

Martinson ger mig förtrostan att se fram emot mitt jordiska slut genom att på syrsans inrådan spela på min lyra och återvända till giganterna, trots

att de skall skända mitt liv. Jag finner nämligen stort hopp och grundlig trygghet i diktens sista vers, där Martinson låter mig ana att mitt slut i ovisst kval med hetta skall gå till de glada timmar ”då vi förminskade och små lekt fjärl och cikada”.

Göte Sundberg

REQUIESCAT IN PACE

För Harry Martinson-sällskapet
Rune Liljenrud, Åke Widfeldt

Martin Kurtén

Harry Martinson-sällskapet har sorg. När vi i slutet av november nåddes av budet att vår hedersmedlem Martin Kurtén avlidit var det ännu en av pionjärerna i Sällskapets historia som lämnat oss precis som för några år sedan Sonja Erfurth och Ingegerd Bodner.

Det har sagts att Martin Kurtén var ”en virtuos teaterförnyare” och en ”mångsidig teaterman”. Till detta kan läggas att han tillsammans med sin hustru Kristin Olsson var en outtröttlig förkunnare och förmedlare av Harry Martinsons texter både i Finland och Sverige. Tillsammans skapade de båda Klockriketeatern som nu är en vital ambassad för det svenska språket i Helsingfors. 1992 tilldelades Martin och Kristin Harry Martinsonpriset. I motiveringen stod det bl a: ”... i deras teater över

Martinson-texter möts kvickhet, sinnlighet virtuositet, provokation och värme.”

I sin avskedsroll framträdde Martin i Under *Katalpaträdet* med Kristin som regissör. Den vise Li Kan gestaltades där av honom på ett mästerligt sätt. De som hörde Martins monolog har vittnat om att den gjorde ett outplånligt intryck på dem.

Vår avskedshyllning till Martin Kurtén kan knappast avslutas bättre än att vi citerar de sista raderna i dikten ”Li Kan talar under trädet” ur diktsamlingen *Pas-sad* av Harry Martinson:

*Bäst är mänskan när hon önskar det goda hon inte förmår
och slutar odla det onda som hon lättare förmår.
Då har hon dock en riktning. Den har inget mål.
Den är fri från hänsynslös strävan.*

Åke Widfeldt

Ur vårt kalendarium

Fler och mer aktuella uppgifter om vad som händer och har hänt finns på vår hemsida www.harrymartinson.se. Tag för vana att kontrollera den med jämna mellanrum.

2014

- **16 mars**, Karlshamn. Gunnar Edander och Helge Skoog framför sin version av Aniara i Lokstallarna kl. 15.00.
- **17 mars**, Ronneby. Gunnar Edander och Helge Skoog framför sin version av Aniara i Folkets Hus kl. 19.00.
- **2 – 4 maj**, Jämshög och Kristianstad. Harry Martinson-sällskapets årshögtid (se sid. 16–17).
- **6 maj**, Jonsereds herrgård. Harry Martinsons födelsedag firas med bl. a seminarier "Född till att vara en fjärl".
- **6 maj**, Helsingfors. Klockriketeatern firar flera jubiléer med en afton på svenska ambassaden: 110 år sedan Harry Martinsons födelse, 40 år sedan han fick Nobelpriset och 20 år sedan föreningen Klockriketeatern grundades.
- **22 – 29 juni**, Olofström. Näselfrossa med temat *Ordrikedom genom sekler*. Fler upplysningar här: www.nasselfrossa.se.
- **25 – 28 sep**, Göteborg. Bok & Bibliotek på Svenska Mässan. Besök vår monter och lyssna till våra föreläsningar.
- **12 okt**, Nebbeboda skola. Nebbeboda akademi IV: "Jorden vi ärvde" – en hyllning till Sven Edvin Salje.

Att arkivera Harry Martinson

Den mångsidige Harry Martinsons arbeten och spåren av all verksamhet som inspirerats av hans författarskap hittar vi i många arkiv. **Uppsala universitets Carolina Rediviva** tog hand om hans efterlämnade dikter, brev och annat material, som sköts föredömligt av Carolinas handskriftsenhet. Detta arkiv har också tagit emot särskilt viktigt material som illustrerar hur Martinson-sällskapet m.fl. aktivt bidrar till hur Martinsons verk lever i Sverige och i världen. **Kungl. Biblioteket (KB)** har som nationellt bibliotek en viktig roll. En nyhet är att ljud- och bildenheten börjar bygga upp ett arkiv för centrala svenska författare med Martinson som föregångare. Detta gör att forskningen omgående kan dra nytta av arkivet, men på sikt är tanken att material skall kunna göras tillgängligt digitalt för alla. I detta samarbete vill jag gärna fortsättningsvis förmedla vad andra Martinson-vänner kan lämna till KB. Andra viktiga arkiv är givetvis Bonniers med Martinsons originalmanus, Ingvar Holms omfattande arkiv på UB i Lund samt Olofströms kommunbibliotek med Sällskapets arkiv i folkrörelsearkivet i Bräkne Hoby.

Göran Bäckstrand

Doris

är Harry Martinson-sällskapets medlemstidskrift.
Utkommer två gånger om året, vår och höst.

Bidrag sänds till:

Åke Widfeldt, Trestegsvägen 8, 514 31 Tranemo

E-post: ake.widfeldt@telia.com Tel. 0325-70732

Redaktör för detta nummer: Åke Widfeldt.

Doris produceras hos Pernillas Grafiska i Blekinge AB i Mörrum.

Kansli:

HARRY MARTINSON-SÄLLSKAPET

c/o Jämshögs folkhögskola, Kulltorpsvägen 2, 293 72 Jämshög

Tel. 0454-463 40. Fax 0454-492 41

E-post: info@jamshog.org

Bankgiro 5662-5890

Hemsida: www.harrymartinson.se

Så här blir du medlem i Sällskapet:

Årsavgiften är

200 kronor för enskild medlem (erhåller sällskapets årsbok)

50 kronor för familjemedlem.

Mejla till info@jamshog.org eller skicka vanlig post till adressen ovan.

Sätt samtidigt in avgiften på bankgiro 5662 – 5890.

Glöm inte att uppge namn och adress.

HARRY MARTINSON-SÄLLSKAPETS

STOCKHOLMSGRUPP

Kontaktpersoner:

Eva Risberg

E-post: evarisberg04@hotmail.com

Tel. 08-641 90 19; 070-592 99 12

Semir Susic

E-post: semir.susic@astorforlag.se Tel. 076-252 67 63

Lena Havland-Erlandson

E-post: lena.havland@spray.se Tel. 0708-121 573; 08-612 15 73

Göran Bäckstrand

E-post: goran.backstrand@sobernet.nu

Tel. 08-766 40 05; 073/441 25 86

Månadens Martinson är en mycket omtyckt serie med Martinsoncitater och kommentarer som finns på vår hemsida www.harrymartinson.se. För februari månad 2014 svarade Marianne Westholm, engagerad Martinsonkännare och tidigare styrelsemedlem i Sällskapet.

Till minne av Ingrid Martinson (17/12 1916 – 25/1 1994)

”Vårt ideal skulle vara icke stiltjen, som kan göra själva havet till ett kärr, och inte orkanen, men den stora starka passaden, väldig, full av lust, frisk och levande; en evig och ständig vädring”. (*Kap Farväl*)

Passad är Martinsons första diktsamling efter andra världskriget. Krigets fasor har förtärt all gammal symbolik. Martinson färdas nu 1945 inåt i sin diktning. Då gäller det att städa ... finna nya bilder. Det är 11 år sedan han senast publicerat ny lyrik. Harry Martinson lever vid denna tid ett gott familjeliv. 1942 hade han äntligen kunnat gifta sig med Ingrid Lindcrantz efter en utdragen skilsmässoprocess, då Moa vägrade att skriva på nödvändiga papper. 1945 har familjen utökats med två små döttrar.

Nr 7 i diktsviten ”Blad” (*Passad*)

*GräSENS sista syrsor höras spela
med sina felor stämda
till en bejakelse som är dem egen.*

*Under gula blad som redan fallit ned
på strån och tuvor
ljuder deras sisel och knitter
glatt från fält till fält.*

*Då vill jag säga dig detta:
Du är en av gracerna.
Dina ögon glittra som ljusspelet i en lindkrona,
och ditt ansikte är ljuvligt av ärlighet
och av vemod i glidande skimring
som när vinden rör i soligt gräs om sommaren.*

*Ja, du är av sommar utsprungen,
av en sommardröm i min själ omsmekta som en ljusros
och en skimmergyllne lilja.*

Vem är det Martinson talar till i dessa strofer? Vem är en av gracerna? De tre gracerna är förevigade i Botticellis målning *Primavera* (Våren). Dessa tre som i den grekiska mytologin bl.a. stod för visdom, skönhet och glädje. Gra-

cerna var tjänarinnor till kärlekens gudinna Afrodite och hennes son Eros.

Till hustrun Ingrid har han dedicerat sin nya diktsamling, och för henne sjunger han kärlekens höga visa. "Du är en av gracerna".

Om detta är en kärlekens visa, varför då höst i inledningen? "Under gula blad som redan fallit ned" lyssnar vi till "gräsets sista syrsor."

Sommaren anses vara Martinsons favoritårstid. Men här är det inte sommarmånaden juli som inspirerar till diktning, utan i stället skärningspunkten mellan sommar och höst. Där söker han helheten, och "mognadens starka doft av frukt."

Botticelli, Primavera (Våren) c:a 1480

Hos den älskade finns allt detta. Hon liknas både vid jungfru Maria vars symboler är rosen och liljan, och bruden i Höga Visan om vilken det står: "Ja, såsom en lilja bland törnen, så är min älskade bland jungfrur."

Genom dessa få diktrader kan vi uppleva hur Martinson associerar till tre årstider. Indirekt genom Botticellis målning prisas den eviga ungdomen. Ingrid var endast 23 år, när Harry Martinson träffade henne. Till henne skriver han i ett brev 1940: "Du verkar så moderlig i all din ungdom."

I diktsamlingen *Passad* finns ingen dikt om vintern. För oss som fick möjlighet att lära känna Ingrid genom sällskapet bildande för 30 år sedan, är det gott att veta att det finns spår av henne i Martinsons diktning. Vi minns henne som en klok, varm och generös människa. Hennes praktiska betydelse för Martinsons senare författarskap bör inte underskattas.

Marianne Westholm